

OCH TUSLI BO'Z TUPROQLARNING BONITROVKASI**Sotiboldiyeva Go'zalxon***Farg'ona davlat universiteti**o'qituvchisi, PhD***Ro'zaliyeva Dildoraxon Salohiddin qizi***Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti**Tuproqshunoslik yo'nalishi 3-bosqich talabasi***Qurbonov Jobirbek Jumaboy o'g'li***Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti**Agrokimyo va agrotuproqshunoslik yo'nalishi 1-bosqich talabasi***Fayziyeva Tabassum Abdullajon qizi***Farg'ona davlat universiteti Agrar qo'shma fakulteti**Tuproqshunoslik yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Och tusli bo'z tuproqlari O'zbekistonning qishloq xo'jaligi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tuproqlar asosan cho'l va yarim cho'l mintaqalarida joylashgan bo'lib, ularning meliorativ holati va unumdorligi qishloq xo'jaligi faoliyatining samaradorligiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Bonitrovka tuproqning sifatini baholash va uning unumdorligini aniqlash uchun muhim jarayondir. Bu jarayon tuproqning fizik, kimyoviy va biologik xususiyatlarini o'rganishga asoslanadi.

Kalit so'zlar: bonitrovka, tuproq tuzilishi, qum, qatlamlar, tuproq unumdorligi, organik moddalar.

Аннотация: Светлые сероземы имеют важное значение для сельского хозяйства Узбекистана. Эти почвы расположены в основном в пустынных и полупустынных районах, а их мелиоративность и плодородие напрямую влияют на эффективность сельскохозяйственной деятельности. Бонитровка – важный процесс оценки качества почвы и определения ее плодородия. Этот процесс основан на изучении физических, химических и биологических свойств почвы.

Ключевые слова: бонитровка, структура почвы, песок, слои, плодородие почвы, органическое вещество.

Abstract: Light gray soils are important for the agriculture of Uzbekistan. These soils are mainly located in desert and semi-desert regions, and their reclamation status and fertility directly affect the efficiency of agricultural activities. Bonitrovka is an important process for assessing the quality of the soil and determining its fertility. This process is based on the study of physical, chemical and biological properties of the soil.

Key words: *bonitrovka, soil structure, sand, layers, soil fertility, organic matter.*

Tuproq bonitirovkasi — tuproq unumdorligini qiyosiy baholash. Tuproq bonitirovkasi 100 ballik shkala bo'yicha ifodalanadi. Tuproq bonitirovkasining asosiy maqsadi tuproqlarni unumdorligiga qarab tasniflashdir. Tuproq bonitirovkasi tuproq unumdorligini xarakterlovchi tabiiy, ya'ni qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan xususiyatlarini hisobga olgan holda o'tkaziladi. Shuningdek, Tuproq bonitirovkasida dalaning o'lchami, geometrik shakli, nishabligi, iqlim sharoiti va boshqa ham hisobga olinadi. Tuproq bonitirovkasi yerni iqtisodiy baholash, yer kadastrini yuritish, melioratsiya hamda dehqonchilik sistemasini takomillashtirish va boshqa uchun zarur. Tabiiy xossalari ekinining eng yuqori hosildorligini ta'minlaydigan tuproqlar a'lo baholanadi. Bunda sug'oriladigan yerlarda tuproqning madaniylik darajasi, qadimdan sug'orib kelinganligi, genetik tipi baho mezonlari hisoblanadi. Tuproqlarning dehqonchilik uchun noqulay xususiyatlari (sho'rlanish, eroziya darajasi, botqoqlanish va boshqalar) bonitirovka koeffitsiyentini pasaytiradi. Mas., kam sho'rlangan tuproqlar — 0,75, o'rtacha sho'rlanganlari — 0,70, kuchli sho'rlanganlar — 0,60 koeffitsiyentga ega. Tuproq bonitirovkasining integral ifodasi hisoblanadi.

Bonitrovka jarayoni tuproqning asosiy xususiyatlarini aniqlashdan boshlanadi. Bu xususiyatlar orasida tuproqning tuzilishi, namlik darajasi, pH darajasi, mineral moddalar tarkibi va organik moddalar miqdori muhim o'rin tutadi. Och tusli bo'z tuproqlarida ko'pincha qum va loyning nisbati yuqori bo'ladi, bu esa tuproqning namlikni ushlab turish qobiliyatini pasaytiradi. Shuningdek, bu tuproqlarda organik moddalarning kamligi ham kuzatiladi, bu esa tuproq unumdorligini yanada kamaytiradi. Tuproq bonitirovkasi jarayonida tuproqning pH darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Och tusli bo'z tuproqlari ko'pincha kislotali yoki alkalini muhitda bo'ladi. Bu holat o'simliklarning o'sishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. pH darajasini aniqlash orqali tuproqning kimyoviy xususiyatlari va o'simliklar uchun zarur bo'lgan elementlarning mavjudligi haqida ma'lumot olish mumkin. Masalan, azot, fosfor va kaliy kabi elementlar o'simliklarning o'sishi uchun zarurdir, shuning uchun ularning tuproqda qanday miqdorda mavjudligini aniqlash muhimdir.[1]

Bonitrovka jarayonida tuproqning fizik xususiyatlari ham o'rganiladi. Tuproqning zichligi, tuzilishi va namlik darajasi o'simliklarning o'sishiga ta'sir qiladi. Och tusli bo'z tuproqlarida tuproq zichligi ko'pincha yuqori bo'ladi, bu esa o'simliklarning ildiz tizimining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Tuproqning tuzilishi ham muhimdir, chunki u tuproqning havalandirish qobiliyatiga va o'simliklarning ozuqa moddalari bilan ta'minlanishiga ta'sir qiladi. Tuproq bonitirovkasi jarayonida biologik xususiyatlar ham o'rganiladi. Tuproqda

mavjud bo'lgan mikroorganizmlar va ularning faoliyati tuproq unumdorligini belgilovchi omillardan biridir. Och tusli bo'z tuproqlarida mikroorganizmlar soni va faoliyati ko'pincha kam bo'ladi, bu esa tuproqning organik moddalarga bo'lgan talabini kamaytiradi. Tuproqning biologik faoliyatini oshirish uchun organik moddalardan foydalanish, kompost tayyorlash va tuproqni qayta ishlash kabi usullar qo'llanilishi mumkin. Bonitrovka jarayoni natijalari asosida tuproqni yaxshilash va unumdorligini oshirish uchun turli meliorativ tadbirlar amalga oshiriladi. Bu tadbirlar orasida tuproqni o'g'itlash, sug'orish tizimlarini yaxshilash, o'simliklarni tanlash va agrotexnik tadbirlarni qo'llash muhimdir. Tuproqni o'g'itlash jarayonida organik va mineral o'g'itlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu o'g'itlar tuproqning kimyoviy tarkibini yaxshilaydi va o'simliklarning o'sishi uchun zarur bo'lgan elementlarni ta'minlaydi.[2]

Sug'orish tizimlarini yaxshilash ham och tusli bo'z tuproqlarining unumdorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Sug'orishning to'g'ri rejasi va texnikasi tuproqning namlik darajasini boshqarish imkonini beradi. Bu esa o'simliklarning o'sishi va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan sharoitlarni yaratadi. Sug'orish tizimlarini modernizatsiya qilish orqali tuproqni samarali boshqarish va o'simliklarning unumdorligini oshirish mumkin. O'simliklarni tanlash jarayonida esa tuproq sharoitlariga mos keladigan navlarni tanlash muhimdir. Och tusli bo'z tuproqlari uchun qurg'oqchilikka chidamli va kam ozuqa talab qiladigan o'simliklar tavsiya etiladi. Bu o'simliklar tuproqning tabiiy sharoitlariga mos keladi va o'simliklarning o'sishi va rivojlanishini ta'minlaydi. Agrotexnik tadbirlar ham tuproq bonitrovkasi jarayonida muhim ahamiyatga ega. Tuproqni qayta ishlash, ekinlarni almashlab ekish, tuproqni mulchalash kabi tadbirlar tuproq unumdorligini oshirishga yordam beradi. Bu tadbirlar tuproqning fizik va kimyoviy xususiyatlarini yaxshilaydi va o'simliklarning o'sishi uchun qulay sharoitlarni yaratadi. Och tusli bo'z tuproqlarining bonitrovkasi jarayoni tuproqning sifatini baholash va uning unumdorligini oshirish uchun zarurdir. Bu jarayon orqali tuproqning fizik, kimyoviy va biologik xususiyatlari o'rganiladi va tuproqni yaxshilash uchun turli meliorativ tadbirlar amalga oshiriladi. [3]

Tuproq bonitrovkasi natijalari qishloq xo'jaligi faoliyatining samaradorligini oshirishga yordam beradi va och tusli bo'z tuproqlarining unumdorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, och tusli bo'z tuproqlari uchun meliorativ tadbirlar amalga oshirishda ilmiy tadqiqotlar va yangi texnologiyalarni qo'llash muhimdir. Bu orqali tuproq unumdorligini oshirish va qishloq xo'jaligi mahsuldorligini yaxshilash mumkin. Tuproqni muhofaza qilish va uning unumdorligini saqlab qolish uchun barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlarini joriy etish zarur.[4]

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, och tusli bo'z tuproqlarining bonitrovkasi jarayoni tuproqning sifatini baholash va uning unumdorligini oshirish uchun muhimdir. Tuproqning

fizik, kimyoviy va biologik xususiyatlarini o'rganish orqali meliorativ tadbirlarni amalga oshirish mumkin. Bu jarayon qishloq xo'jaligi faoliyatining samaradorligini oshirishga yordam beradi va och tusli bo'z tuproqlarining unumdorligini yaxshilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov, A. (2018). "Tuproqshunoslik va agroekologiya." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Murodov, B. (2020). "Tuproqni baholash va melioratsiya." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
3. Qodirov, S. (2019). "Qishloq xo'jaligida tuproqni boshqarish." Toshkent: O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Vazirligi.
4. Rasulov, D. (2021). "O'zbekistondagi tuproqlar va ularning meliorativ holati." Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti.
5. Xudoyberdiyev, A. (2022). "Tuproqning kimyoviy xususiyatlari va o'simliklar." Toshkent: O'zbekiston Davlat Agrar Universiteti.
6. Tursunov, A. (2017). "Tuproq bonitrovkasi va uning ahamiyati." Nukus: Qoraqalpog'iston Davlat Universiteti.
7. Ismatov, R. (2023). "Bo'z tuproqlarining ekologik muammolari." Toshkent: O'zbekiston Ekologiya Vazirligi.